

DOI: 10.46340/eppd.2022.9.4.7

Oleh Todoshchak, PhD in Law

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5831-5297>

National University "Odesa Law Academy", Ukraine

Diana Kozachuk, PhD in Law

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0988-9259>

National University "Odesa Law Academy", Ukraine

CERTAIN ASPECTS OF THE IMPLEMENTATION OF THE PRINCIPLES OF ADMINISTRATIVE JURISDICTION IN THE CONDITIONS OF DIGITAL TRANSFORMATION

Олег Тодощак, к. ю. н.

Діана Козачук, к. ю. н.

Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

ОКРЕМІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

The paper studies peculiarities of the implementation of the principles of administrative justice in the conditions of digital transformation. It has been established that the implementation of Ukraine's political course for integration into the European Union contributes to the spread of processes of transformation and modernization of certain aspects of legal life, which are particularly vividly reflected in the principles of the administration of justice.

The principles of administrative proceedings are a connecting link between the guiding laws of the development and functioning of public-law relations and their regulation, which is expressed in the process of administration of justice. The principles of administrative proceedings should be considered as imperative requirements that determine the fundamental orientation of the organization of the judicial process and the administration of justice in cases arising in the field of public-legal relations.

The principles of administrative justice are being transformed in accordance with the modern challenges of society. In particular, the content and method of expression of the principles of justice in administrative cases are subject to change, that is especially clearly manifested under the influence of the digital transformation process, saturating the physical world with electronic and digital devices, means, systems and the establishment of electronic communication exchange between them and creating a cyber-physical space. It has been established that in the context of administrative proceedings, digital transformation should be considered as the implementation of the processes of informatization, computerization and digitalization in the sphere of justice in order to ensure proper interaction between the person and the state while achieving the main goal of the judicial branch of government.

The influence of digitalization on the principles of transparency and openness of administrative proceedings, competitiveness, and official clarification of the circumstances of the case, are outlined.

Keywords: justice, administrative proceedings, principle, digitalization, enforcement.

Вступ. Реалізація закріпленого Конституцією України політичного курсу на інтеграцію до Європейського Союзу сприяє поширенню процесів трансформації та модернізації окремих аспектів правового життя суспільства в різних сферах суспільних відносин. Особливо яскраво процеси цифрової трансформації відобразились на відправних засадах реалізації процесу

правозастосування, зокрема здійснення правосуддя. Враховуючи те, що адміністративне судочинство є особливою формою правосуддя щодо адміністративних справ, необхідним є дослідження особливостей оновлення принципів адміністративного судочинства в умовах становлення України як цифрової держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Засади адміністративного судочинства були предметом дослідження таких вітчизняних науковців, як: В.Б. Авер'янова, С.Т. Гончарука, В.І. Шишкіна, В.К. Матвійчука, І.О. Хара, Г.П. Тимченка, А.О. Селіванова, І.Б. Коліушко, О.П. Рябченко, Р.О. Куйбіди, О.В. Кузьменко та ін. Проте, незважаючи на значну кількість наукових праць, окремі аспекти принципів адміністративного судочинства потребують наукового переосмислення відповідно до викликів сучасності.

Метою статті є аналіз впливу цифрової трансформації сфери правосуддя на реалізацію принципів адміністративного судочинства України.

В ході проведеного дослідження застосовувалися як загально-наукові, так і спеціальні методи пізнання, що дозволили досягти належного рівня наукової аргументації висновків щодо впливу цифрової трансформації на реалізацію принципів адміністративного судочинства.

Виклад основного матеріалу. Адміністративне судочинство як особлива форма здійснення правосуддя являє собою специфічну діяльність адміністративних судів, що спрямована, відповідно ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства, на справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень¹. Як і будь-яка діяльність, адміністративне судочинство реалізується на основі певних вихідних положень, додержання яких сприяє узгодженості дій усіх його учасників та забезпечує реалізацію основної мети даного виду судочинства. Такими вихідними положеннями є принципи адміністративного судочинства.

З позиції загальнотеоретичної юриспруденції, ще за часів античності принципи розцінювались як найважливіша частина розвитку правової науки (*principium est potissima pars cuiusque rei*)². О.Ф. Скакун, характеризуючи принципи, говорить про іманентний історичний характер, адже вони є плодом багатовікового розвитку людства, результатом осмислення закономірностей розвитку суспільства в цілому, втіленням демократичної та гуманістичної традицій³. В цьому контексті принципи, зокрема адміністративного судочинства, доцільно розцінювати в якості сполучної ланки між керівними закономірностями розвитку та функціонування публічно-правових відносин та їх регулюванням, що має вираження у процесі здійснення правосуддя.

У науковій літературі актуальним залишається питання співвідношення категорій засади та принципи адміністративного судочинства. Згідно одного підходу, принципи та засади є рівнозначними між собою та мають вживатися як синоніми⁴; прихильники наступного підходу обґрунтовують тезу, що засади та принципи не є тотожними правовими категоріями. Зокрема, Бакаянова Н.М. розмежує засади та принципи наступним чином: принципи є основоположними, вихідними ідеями, на яких ґрунтується організація та здійснення певного виду правової діяльності, натомість засади за своєю суттю максимально наближені до принципів, але є більш розкритими та деталізованими⁵. На законодавчому рівні тлумачення термінів засади та принципи адміністративного судочинства не закріплено, проте враховуючи позицію законодавця стосовно розмежування згаданих категорій⁶, доходимо висновку про їх еквівалентний характер.

¹ Кодекс адміністративного судочинства України, 2005 (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної Ради України <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>> (2022, липень, 11).

² Гусарєва, С. Д. Тихомирова, О. Д. (ред.) (2017). *Теорія держави та права*. Київ: НАВС, Освіта України, 120.

³ Скакун, О. Ф. (2001). *Теорія держави і права*. Харків: Консум, 258-261.

⁴ Полянський, А. О. (2017). Засади (принципи) кримінального провадження: сутність, значення, система і важливість унормування. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «ПРАВО»*, 26, 116.; Прийма, С. В. (2014). Поняття принципу в аспекті співвідношення з суміжними категоріями. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*, 28, 49.

⁵ Бакаянова, Н. М. (2016). Основи, засади та принципи адвокатури: співвідношення понять. *Наукові праці НУ «ОЮА»*, 25 <<http://npnuola.onua.edu.ua/index.php/1234/article/view/480/458>> (2022, липень, 11).

⁶ Цивільний процесуальний кодекс України, 2004 (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної Ради України <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>> (2022, липень, 11); Кримінальний процесуальний кодекс України, 2012 (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної Ради України <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>> (2022, липень, 11).

Правовою доктриною вироблено чимало тлумачень засад адміністративного судочинства. Так, Я.В. Горобцова під принципами здійснення правосуддя в адміністративних справах розуміє найбільш абстрактні правила щодо справедливого розгляду та вирішення судами адміністративних справ¹. Принципами адміністративного судочинства, на думку М.В. Коваліва та І.Б. Стахури, є основні засади, що становлять якісні особливості та специфічні властивості даного виду судочинства, в яких у концентрованому вигляді виявлена воля народу наділити право такими якостями, які найбільш повно мали б можливість реалізувати його ідеї і погляди у визначенні основ організаційної побудови адміністративного судочинства, а також відображають перспективи його розвитку та забезпечують захист прав, свобод і інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, інших суб'єктів під час здійснення ними владних управлінських функцій на основі законодавства, зокрема на виконання делегованих повноважень². С.Т. Гончарук та Л.П. Белкін визначають адміністративно-процесуальні принципи як основні, керівні ідеї, базові положення, на яких ґрунтується адміністративно-процесуальна діяльність уповноважених на те суб'єктів щодо розгляду і вирішення індивідуально-конкретних адміністративних справ у сфері публічного управління³. Беручи до уваги різноманітні доктринальні погляди науковців стосовно визначення принципів адміністративного судочинства, пропонуємо тлумачити категорію «засади адміністративного судочинства» як імперативні вимоги, що визначають основоположну спрямованість організації судового процесу та здійснення правосуддя у справах, що виникають у сфері публічно-правових відносин.

Первісно базові принципи здійснення судочинства, що згодом були конкретизовані відповідно до особливостей окремих видів судочинства та набули вираження у профільних кодифікованих нормативно-правових актах, було закладено Конституцією України (ст. 129). На теперішній час принципи відправлення правосуддя в адміністративних справах представлені в ст. 2 ч. 3 КАС, до яких віднесено: 1) верховенство права, 2) рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом, 3) гласність і відкритість судового процесу, його повне фіксування технічними засобами, 4) змагальність сторін, диспозитивність та офіційне з'ясування всіх обставин у справі, 5) обов'язковість судового рішення, 6) забезпечення права на апеляційний перегляд справи, 7) забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення у випадках, визначених законом, 8) розумність строків розгляду справи судом, 9) неприпустимість зловживання процесуальними правами, 10) відшкодування судових витрат фізичних та юридичних осіб, на користь яких ухвалене судове рішення⁴.

Згаданий перелік засад адміністративного судочинства прийнято вважати оновленим. Зокрема, порівнюючи першу та останню редакції Кодексу адміністративного судочинства, доходимо висновку про трансформацію та розширення переліку принципів здійснення правосуддя (з семи до десяти), що обумовлено набранням чинності Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів», яким звернено увагу на специфіку адміністративного судочинства⁵. Крім того, відповідно до сучасних викликів суспільства, зміні підлягає також зміст та спосіб вираження самих засад здійснення правосуддя в адміністративних справах, що особливо яскраво проявляється під впливом процесу цифрової трансформації.

На законодавчому рівні зміст терміну «цифрова трансформація» відсутній, натомість Концепцією розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки визначено,

¹ Горобцова, Я. В. (2014). Щодо принципів адміністративного судочинства. *Науковий вісник МГУ. Серія: Юриспруденція*, 12, .2, 136.

² Ковалів, М. В., Стахура, І. Б. (2014). Принципи адміністративного судочинства: поняття, зміст, система. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*, 182-183.

³ Гончарук, С. Т., Белкін, Л. П. (2014). Трансформація принципів адміністративного процесу в адміністративному судочинстві. *Юридичний вісник*, 1 (30), 62.

⁴ Кодекс адміністративного судочинства України, 2005 (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України* <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>> (2022, липень, 11).

⁵ Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів, 2017 (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України* <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19#Text>> (2022, липень, 11).

що під цифровізацією є насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможливує інтегральну взаємодію віртуального та фізичного та створює кіберфізичний простір¹. У контексті адміністративного судочинства цифрову трансформацію доцільно розглядати як втілення процесів інформатизації, комп'ютеризації та діджиталізації в сферу творення правосуддя з метою забезпечення належної взаємодії між людиною та державою під час досягнення основної мети діяльності судової гілки влади. Розглянемо деякі аспекти реалізації принципів адміністративного судочинства в умовах цифрової трансформації.

Принцип верховенства права, що є одним із основоположних принципів адміністративного судочинства, містить своє закріплення у ст. 8 Конституції України, натомість його зміст представлений у ст. 3, відповідно до якої людина, її життя і здоров'я, безпека і недоторканність визнаються найвищою соціальною цінністю. Складові принципи верховенства права перелічені у Доповіді Венеціанської комісії «За демократію через право» та налічують шість підпринципів², проте для цілей цієї статті необхідним є звернення уваги на таку його складову як доступ до правосуддя.

Відповідно до ст. 10 Загальної декларації прав людини, кожна людина має право на те, щоб її справа була розглянута прилюдно і з додержанням усіх вимог справедливості незалежним і безстороннім судом³. Основним Законом України визначено, що права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (ст. 55)⁴. З метою забезпечення реалізації принципу на доступ до правосуддя в епоху цифрової трансформації, законодавцем введено окремі нововведення, що є результатом розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Зокрема, прикладом є створення Кабінету електронних сервісів, що дозволяє подати позовну заяву до суду в електронній формі з використанням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. Як встановлено ч. 11 ст. 44 Кодексу адміністративного судочинства України, якщо позов, апеляційна, касаційна скарга подані до суду в електронній формі, позивач, особа, яка подала скаргу мають подавати до суду заяви по суті справи, клопотання та письмові докази виключно в електронній формі, крім випадків, коли судом буде надано дозвіл на їх подання в паперовій формі⁵.

Останнім часом важливості набуває механізм транслявання судових засідань, що є результатом співпраці громадянського суспільства з судовою системою та важливим рушієм підвищення рівня забезпечення права на справедливий суд. Перша трансляція судового засідання он-лайн відбулась 6 липня 2015 року у Святошинському районному суді м. Києва у справі № 759/3498/15-к про «Вбивства людей 20.02.2014 р. під час Євромайдану», причиною чого стала неможливість присутності на судових слуханнях всіх бажаючих (більше 220 осіб). Наразі особливості проведення онлайн-транслявання судових засідань передбачені листом Державної судової адміністрації України №15-1924/16 від 14 березня 2016 року, а підставами є: 1) клопотання особи (осіб), 2) справа повинна мати значний суспільний інтерес⁶. За умови виконання згаданих пунктів, суди за допомогою відеокамер, встановлених у залах судових засідань, здійснюють трансляцію судових засідань суспільно важливих справ до мережі YouTube (канал «Судова влада України»)⁷ та порталу «Судова влада України».

¹ Розпорядження про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації, 2018 (Кабінет Міністрів України). Офіційний сайт Верховної Ради України <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80/ed20180117#n20>> (2022, липень, 11).

² Доповідь Венеціанської комісії «За демократію через право» (Венеція, 25-26 березня 2011 року). *Право України*, 10, 177.

³ Загальна декларація прав людини, 1948 (ООН). Офіційний сайт Верховної Ради України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text> (2022, липень, 11).

⁴ Там само.

⁵ Кодекс адміністративного судочинства України, 2005 (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної Ради України <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15/ed20171215#n9553>> (2022, липень, 11).

⁶ Державна судова адміністрація України (2016). *Лист №15-1924/16* <<http://hrvector.org/podiyi/18-04-23-klopotannya>> (2022, липень, 11).

⁷ YouTube (2022). *Канал «Судова влада України»* <<https://www.youtube.com/channel/UCFDRcAmACu5lJf-YUMGctnA>> (2022, липень, 11).

формату своєї процесуальної діяльності. Це має вираз у використанні офіційних засобів електронного зв'язку, обов'язку мати і використовувати електронний цифровий підпис. В той час, як приватна особа – сторона спору може вільно обирати форму своєї участі у судовому процесі.

Змагальність як основоположна засада адміністративного судочинства отримала у зв'язку із цифровізацією правосуддя додаткового імпульсу розвитку у контексті удосконалення і розширення доказової діяльності. В КАС України закріплено визначення і особливості використання в судовому процесі електронних доказів, вирішено питання про їх допустимість і достовірність. Відтак, реалізація принципу змагальності відповідає сучасним можливостям використання у публічно-правових відносин цифрових технологій.

Щодо принципу офіційного з'ясування обставин справи, можна констатувати, що потенціал його трансформації поки що не реалізовано в повному обсязі. Цей принцип є квінтесенцією специфіки адміністративного судочинства, оскільки надає адміністративному суду додаткових можливостей для зайняття практичної позиції при розгляді і вирішення публічно-правового спору через призму захисту прав, свобод і інтересів приватної особи. Традиційно, дія цього принципу розглядається у трьох правомочностях суду: вийти за межі позовних вимог, витребувати з владної ініціативи докази, обмежити диспозитивне розпорядження процесуальною долею справи учасником процесу. Відтак, саме у обов'язку адміністративного суду щодо вжиття визначених законом заходів, необхідних для з'ясування всіх обставин у справі, у тому числі щодо виявлення та витребування доказів з власної ініціативи можна побачити «точки зростання» для посилення використання інформаційно-телекомунікаційних мереж і технологій. Нажаль, на сьогоднішній день, в законодавстві України відсутні правові приписи що гарантують взаємодію суду із законодавчою і виконавчою галками влади та місцевим самоврядуванням щодо отримання необхідної для розгляду і вирішення справи інформації. Безперечно, вимога належного реагування на запит суду діє, але в даному випадку мова йде про більш гнучкі механізми взаємодії, спрямовані на доступ суду до баз даних зазначених органів, отримання консультацій і пояснень від них.

Окремо слід зупинитись на принципі забезпечення права на апеляційний перегляд (касаційне оскарження) судового рішення. Апеляційна скарга подається безпосередньо до суду апеляційної інстанції, який і здійснює апеляційний перегляд справи (ст. 297 КАС України) з виконанням вимог ст. 296 КАС України щодо форми і змісту скарги. Згідно з ч. 1 ст. 296 КАС України, апеляційна скарга подається у письмовій формі, а, відповідно до ч.ч. 2, 4, 5 ст. 18 КАС України, скарги та інші визначені законом процесуальні документи, що подаються до суду і можуть бути предметом судового розгляду, підлягають обов'язковій реєстрації в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі, яка забезпечує обмін документами (надсилання та отримання документів) в електронній формі між судами, між судом та учасниками судового процесу. Із застосуванням ЄСІТС суд направляє судові рішення та інші процесуальні документи учасникам судового процесу на їх офіційні електронні адреси, вчиняє інші процесуальні дії в електронній формі. Водночас, до дня початку функціонування ЄСІТС, згідно зазначено у пп. 1, 3 п. 15 розділу VII «Перехідні положення» КАС України, подання, реєстрація, надсилання процесуальних та інших документів, доказів, формування, зберігання та надсилання матеріалів справи здійснюються в паперовій формі; розгляд справи у суді здійснюється за матеріалами справи у паперовій формі. Відповідно до пп. 5 п. 15 того ж розділу, апеляційні та касаційні скарги подаються учасниками справи до або через відповідні суди¹.

У контексті встановлення відповідності апеляційної скарги вимогам щодо її форми, змісту та способу подання, окремими дослідниками звернено увагу на прояв надмірного формалізму стосовно даного питання. Зокрема, Скрипченком В.О. зазначено, що даний аспект був неодноразово констатований ВС, зокрема у постанові Касаційного адміністративного суду від 10.10.2019 р. у справі № 340/538/19, постанові Касаційного цивільного суду від 23.01.2019 р. у справі № 496/585/18, постанові Касаційного адміністративного суду від 06.09.2019 р. у справі № 2340/4648/18. Конкретизуючи позиції ВС, доцільно виокремити наступні положення щодо згаданого питання: 1) відсутність ЄСІТС не перешкоджає поданню скарги до апеляційного суду в паперовій формі, разом з тим, відсутність факту початку повноцінного функціонування ЄСІТС не може бути перешкодою

¹ Кодекс адміністративного судочинства України, 2005 (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України* <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>> (2022, липень, 11).

для роботи її підсистеми «Електронний суд» та відповідно, права особи на подання процесуальних документів через цю підсистему в електронній формі, відповідно, апеляційна скарга може бути подана як у паперовій, так і в електронній формі з обов'язковим скріпленням власним електронним підписом учасника справи через Електронний кабінет; 2) апеляційна скарга може бути подана як безпосереднього до апеляційного суду, так і через місцевий суд¹.

Висновок. Принципи адміністративного судочинства не є сталою правовою категорією, вони трансформуються відповідно до сучасних викликів суспільства, що особливо яскраво проявляється під впливом процесу цифрової трансформації. У контексті адміністративного судочинства цифрову трансформацію доцільно розглядати як втілення процесів інформатизації, комп'ютеризації та діджиталізації в сферу творення правосуддя з метою забезпечення належної взаємодії між людиною та державою під час досягнення основної мети діяльності судової гілки влади.

Вплив цифровізації на реалізацію принципів адміністративного судочинства полягає у: створенні додаткових інструментів; формуванні нових повноважень як суду, так і учасників адміністративного судочинства; формування нових секторів процесуальної діяльності. Широкомасштабна зміна смислового наповнення принципів адміністративного судочинства під впливом цифровізації для сучасного рівня впровадження інформаційно-телекомунікаційних технологій в Україні не розглядається як короткострокова перспектива.

References:

1. Bakaianova, N. M. (2016). *Osnovy, zasady ta pryntsyipy advokatury: spivvidnoshennia poniat* [Basics, foundations and principles of advocacy: correlation of concepts]. *Naukovi pratsi NU «OUA»* [Scientific works of OU "OLA"], 18, 20-25. [in Ukrainian].
2. Honcharuk, S. T., Bielkin, L. P. (2014). *Transformatsiia pryntsyypiv administratyvnoho protsesu v administratyvnomu sudochynstvi* [Transformation of the principles of the administrative process in administrative proceedings]. *Yurydychnyi visnyk* [Legal Bulletin], 1 (30), 62-67. [in Ukrainian].
3. Horobtsova, Ya. V. (2014). *Shchodo pryntsyypiv administratyvnoho sudochynstva* [Regarding the principles of administrative proceedings]. *Naukovyi visnyk MHU* [Scientific Bulletin of MGU], 12, 2, 136-140. [in Ukrainian].
4. *Hospodarskyi protsesualnyi kodeks Ukrainy, 1991* (Verkhovna Rada Ukrainy). [Economic Procedural Code of Ukraine 1991 (Verkhovna Rada of Ukraine)]. *Ofitsiynij sait Verkhovnoji Rady Ukrainy* [The official site of the Verkhovna Rada of Ukraine] <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>> (2022, July, 20). [in Ukrainian].
5. *Pravo Ukrainy* [Law of Ukraine] (2011). *Dopovid Venetsianskoi komisii «Za demokratsiiu cherez pravo»* [Report of the Venice Commission "For democracy through law"], 10, 168-184. [in Ukrainian].
6. *Zahalna deklaratsiia prav liudyny 1948* (Verkhovna Rada Ukrainy) [Universal Declaration of Human Rights. (Verkhovna Rada of Ukraine)]. *Ofitsiynij sait Verkhovnoji Rady Ukrainy* [The official site of the Verkhovna Rada of Ukraine] <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text> (2022, July, 20). [in Ukrainian].
7. Kovaliv, M. V., Stakhura, I. B. (2014). *Pryntsyipy administratyvnoho sudochynstva: poniattia, zmist, systema*. [Principles of administrative proceedings: concept, content, system] *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav* [Scientific Bulletin of the Lviv State University of Internal Affairs], 4, 174-184. [in Ukrainian].
8. *Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy, 2005* (Verkhovna Rada Ukrainy) [Administrative Judicial Code of Ukraine (Verkhovna Rada of Ukraine)]. *Ofitsiynij sait Verkhovnoji Rady Ukrainy* [The official site of the Verkhovna Rada of Ukraine] <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>> (2022, July, 20). [in Ukrainian].
9. *Konstitutsiia Ukrainy, 1996* (Verkhovna Rada Ukrainy) [Constitution of Ukraine, 1996 (Verkhovna Rada of Ukraine)]. *Ofitsiynij sait Verkhovnoji Rady Ukrainy* [Official site of the Verkhovna Rada of Ukraine] <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>>. (2022, July, 20). [in Ukrainian].
10. *Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy, 2012* (Verkhovna Rada Ukrainy) [Criminal Procedure Code of Ukraine (Verkhovna Rada of Ukraine)]. *Ofitsiynij sait Verkhovnoji Rady Ukrainy* [Official site of the Verkhovna Rada of Ukraine] <<http://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17>> (2022, July, 20). [in Ukrainian].
11. *Lyst Derzhavnoi sudovoi administratsii Ukrainy, 2016* [Letter of the State Judicial Administration of Ukraine]. <<http://hrvector.org/podiyi/18-04-23-klopotannya>> (2022, July, 20). [in Ukrainian].

¹ Скрипченко, В. О. (2020). *Принципи адміністративного судочинства: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук*. Тернопіль: Тернопільський національний економічний університет, 140.

12. Polianskyi, A. O. (2017). Zasady (pryntsyypy) kryminalnoho provadzhennia: sutnist, znachennia, systema i vazhlyvist unormuvannia [Basics (principles) of criminal proceedings: essence, meaning, system and importance of normalization]. *Zbirnyk naukovykh prats Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni H.S. Skovorody «PRAVO»* [Collection of scientific works of Kharkiv National Pedagogical University named after H.S. Pravo frying pans], 26, 111-117. [in Ukrainian].
13. Pryima, S. V. (2014). Poniattia pryntsyupu v aspekti spivvidnoshennia z sumizhnymy katehoriiami [Concept of the principle in the aspect of relationship with adjacent categories]. *Derzhavne budivnytstvo ta mistseve samovriaduvannia* [State construction and local self-government], 28, 46-55. [in Ukrainian].
14. *Zakon Ukrayiny pro vnesennia zmin do Hospodarskoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy, Tsyvilnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy, Kodeksu administratyvnoho sudochynstva Ukrainy ta inshykh zakonodavchykh aktiv, 2017* (Verkhovna Rada Ukrainy) [Law of Ukraine on amendments to the Economic Procedural Code of Ukraine, the Civil Procedural Code of Ukraine, the Code of Administrative Procedure of Ukraine and other legislative acts]. (Verkhovna Rada of Ukraine). *Ofitsiynyy sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny* [Official site of the Verkhovna Rada of Ukraine] <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19#Text>> (2022, July, 20). [in Ukrainian].
15. *Zakon Ukrayiny pro dostup do sudovykh rishen, 2021* (Verkhovna Rada Ukrainy) [Law of Ukraine on access to court decisions, (Verkhovna Rada of Ukraine)]. *Ofitsiynyy sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny* [Official site of the Verkhovna Rada of Ukraine] <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15#Text>> (2022, July, 20). [in Ukrainian].
16. *Postanova pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku tsyfrovoy ekonomiky ta suspilstva Ukrainy na 2018-2020 roky ta zatverdzhennia planu zakhodiv shchodo yii realizatsii, 2018* (Kabinet Ministriv Ukrainy) [On the approval of the Concept of the Development of the Digital Economy and Society of Ukraine for 2018-2020 and the approval of the plan of measures for its implementation (Cabinet of Ministers of Ukraine)]. *Ofitsiynyy sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny* [Official site of the Verkhovna Rada of Ukraine] <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80/ed20180117#n20>> (2022, July, 20). [in Ukrainian].
17. Skakun, O. F. (2001). *Teoriia derzhavy i prava: pidruchnyk* [Theory of the state and law: a textbook]. Kharkiv: Konsum. [in Ukrainian].
18. Skrypchenko, V. O. (2020). *Pryntsyypy administratyvnoho sudochynstva* [Principles of administrative justice]: *dysertatsiya na zdobuttya naukovoho stupenya kandydata yurydychnykh nauk* [thesis for obtaining the scientific degree of candidate of legal sciences]. Ternopil: Ternopil National University of Economics. [in Ukrainian].
19. YouTube (2022). *Kanal Sudova vlada Ukrainy* [Channel Judiciary of Ukraine] <<https://www.youtube.com/channel/UCFDRcAmACu5lJF-YUMGctnA>> (2022, July, 20). [in Ukrainian].
20. Husariev, S. D., Tykhomyrov, O. D. (ed.) (2017). *Teoriia derzhavy ta prava* [Theory of the state and law]. Kyiv opp: NAVS, Osvita Ukrainy. [in Ukrainian].
21. *Tsyvilnyy protsesualnyy kodeks Ukrayiny, 2004* (Verkhovna Rada Ukrayiny) [Civil Procedure Code of Ukraine, 2004 (Verkhovna Rada of Ukraine)]. *Ofitsiynyy sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny* [Official site of the Verkhovna Rada of Ukraine] <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#n9041>> (2022, July, 20). [in Ukrainian].
22. EasyGov – Instrument dlia analizu yedynoho reiestru sudovykh rishen [EasyGov – A tool for analyzing the unified register of court decisions] (2022). *Holovna storinka* [Homepage] <<https://easygov.com.ua>> (2022, July, 20). [in Ukrainian].
23. HUDOC – European Court of Human Rights (2022). *Homepage* <<https://hudoc.echr.coe.int/>> (2022, July, 20).
24. Arakelian, M., Ivanchenko, O., Todoshchak, O. (2020). Alternative dispute resolution procedures using information technologies: legal regulation in the European Union and the USA. *Amazonia Investiga*, 9 (26), 60-67. <<https://amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/1107>> (2022, July, 20).